खसड राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०४४

नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित मिति

२०४४।७।२

संशोधन

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु सरक्षण सम्बन्धी केही नियमहरुलाई संशोधन गर्ने नियमावली, २०७० २०७०।१।३०

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को दफा ३३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः** (१) यी नियमहरूको नाम "खसड राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०४४" रहेको छ ।

(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषाः** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-

(क) "ऐन" भन्नाले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ सम्झनु पर्छ ।

(ख) "निकुञ्ज" भन्नाले खसड राष्ट्रिय निकुञ्ज सम्झनु पर्छ ।

(ग) "संरक्षक" भन्नाले निकुञ्जको प्रशासनको अभिभारा भएको निकुञ्जको मुख्य अधिकृत सम्झनु पर्छ ।

(घ) "सहायक संरक्षक" भन्नाले निकुञ्जको सहायक संरक्षक सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "धार्मिक क्षेत्र" भन्नाले खसड राष्ट्रिय निकुञ्जभित्रको कुनै क्षेत्रमा सिमाङ्कन गरी धार्मिक क्षेत्र भनी छुट्याइएको क्षेत्र सम्झनु पर्छ ।

(च) "स्थानीय व्यक्ति" भन्नाले निकुञ्जको क्षेत्रले घेरिएको वा निकुञ्जसँग जोडिएको गाउँमा स्थायी बसोबास गरेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(छ) "विभाग" भन्नाले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग सम्झनु पर्छ ।

३. **निकुञ्जको सिमानाः** निकुञ्जको सिमाना ऐनको दफा ३ बमोजिम नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

४. **निकुञ्जभित्र प्रवेश**ः निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्न चाहने व्यक्तिले संरक्षकबाट अनुसूची-१ बमोजिमको प्रवेशपत्र लिनु पर्नेछ र प्रबेशपत्र लिंदा अनुसूची -२ बमोजिमको दस्तूर लाग्नेछ ।

५. **प्रवेश निषेध गर्न सक्ने**ः निकुञ्जको हितको लागि संरक्षकले निकुञ्जभित्र कुनै पनि व्यक्तिको प्रवेश निषेध गर्न सक्नेछ ।

तर यसरी प्रवेश निषेध गर्दा स्थानीय व्यक्ति तथा निकुञ्ज भएर मात्र पुग्न सकिने गाउँको व्यक्तिलाई निकुञ्जको बाटो भएर आवत जावत गर्न रोक लगाएको वा नियम २० बमोजिमको तोकिएको बाटोबाट आवागमन गर्न रोक लगाएको मानिने छैन ।

६. **निकुञ्जमा प्रवेश आफ्नो दायित्वमा हुने**ः प्रवेशपत्र लिई वा नलिई निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्ने व्यक्तिलाई निकुञ्जभित्र कुनै किसिमको हानी नोक्सानी भएमा वा चोटपटक लागेमा वा निजको मृत्यु भएमा समेत त्यस्तो हानी नोक्सानी चोटपटक वा मृत्यु भए वापत क्षतिपूर्तिको निमित्त नेपाल सरकार जिम्मेवार हुनेछैन ।

७. **निकुञ्जभित्र निषिद्ध कार्यहरू**ः संरक्षकको लिखित अनुमति नलिई कुनै पनि व्यक्तिले निकुञ्जभित्र देहायका कार्यहरू गर्न गराउन पाउने छैन ।

(क) जुनसुकै प्रकारको घर, छाप्रो, आश्रय वा अरु बनोट बनाउन वा भोग गर्न,

(ख) कुनै भू–भागमा कब्जा गर्न, बनस्पति सफा गर्न वा नोक्सानी पुऱ्याउन, आवाद गर्न, खेती गर्न वा कुनै बाली उब्जाउन वा काट्न,

(ग) घरपालुवा जीवजन्तु वा पंक्षी चरी चराउन र तिनीहरूलाई खोला वा पोखरीमा पानी खुवाउन,

(घ) रुख, विरुवा, झाडी वा अन्य कुनै वनस्पति काट्न, ढाल्न, हटाउन, छेक्न, छाँट्न वा त्यस्तो वनस्पति सुक्ने कुनै काम गर्न वा त्यस्तो बनस्पतिमा आगो लगाउन वा अरु कुनै प्रकारको हानी नोक्सानी पुऱ्याउन,

(ङ) कुनै स्थानमा रात विताउन, क्याम्प गर्न वा आगो बाल्न,

(च) ढुङ्गा बालुवा वा खानी खन्न वा कुनै खनिज पदार्थ माटो वा अन्य त्यस्तै पदार्थ हटाउन वा कुनै किसिमले जग्गालाई क्षति पुऱ्याउन,

(छ) निकुञ्जभित्र वग्ने नदी, खोला वा पानीको कुनै श्रोत थुन्न, फर्काउन वा त्यसमा कुनै हानीकारक वा विस्फोटक पदार्थहरू प्रयोग गर्न,

(ज) वाहिरी वातावरणमा हुर्केको (एक्जोटिक) विरुवा, जीवजन्तु वा पंक्षी निकुञ्जभित्र ल्याउन वा छाड्न ।

तर खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थापना हुनु अघि निकुञ्जभित्र कानूनी अधिकार पाई वसेका स्थानीय बासिन्दाहरूको आफ्नो हक भोगको जग्गामा यो नियम लागू हुनेछैन ।

८. **धार्मिक क्षेत्रभित्र निषिद्ध कार्यहरूः** कुनै पनि व्यक्तिले राष्ट्रिय निकुञ्जभित्रका धार्मिक क्षेत्रभित्र देहायका कार्यहरू गर्न पाउनेछैनः-

(क) कुनै पशु, पंक्षीलाई मार्न, बली चढाउन वा मासु विक्री गर्न, खान वा खुवाउन,

(ख) कुनै मादक पदार्थ बिक्री गर्न वा सेवन गर्न,

(ग) पूजा तथा अन्य धार्मिक कार्यको लागि बाहेक धर्मशालामा रात विताउन,

(घ) चरी चराउन वा गोठ राख्न,

(ङ) तोकिएको क्षेत्रमा बाहेक अन्य क्षेत्रमा आगो बाल्न ।

९. **साथमा राख्न, लैजान वा प्रयोग गर्न नपाइने वस्तुहरूः** संरक्षकको लिखित अनुमति नलिई कुनै व्यक्तिले निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्दा वा रहँदा वा नियम २० बमोजिम तोकिएको बाटोबाट हिंड्दा देहायका चीज वस्तुहरू साथमा लैजान, राख्न वा प्रयोग गर्न पाउनेछैनः-

(क) धनुषवाण, भाला, दर्जन, पासो, जाल, धराप, वा चोट पुऱ्याउन सक्ने वा गोली प्रयोग हुने जुनसुकै हातहतिहार, खरखजाना, विष, विष्फोटक पदार्थ वा सो प्रयोग गर्ने साधनहरू,

(ख) आखेटोपहार वा कुनै वन्यजन्तुका सुकेको वा आलो मासु ।

तर स्थानीय व्यक्ति र निकुञ्ज भएर मात्र पुग्न सकिने गाउँको व्यक्तिले आफ्नो घरायसी कामको लागि खुकुरी, बन्चरो र यस्तै हातहतियार मात्र निकुञ्जभित्रबाट लैजान बाधा पर्नेछैन ।

१०. **वनस्पति वा अन्य चीज वस्तुलाई क्षति पुऱ्याउन नहुनेः** कसैले निकुञ्जभित्र वा वाहिरबाट आगो लगाई वा अन्य कुनै किसिमले निकुञ्जभित्रको वनस्पति, झारपात वा अन्य चीज वस्तुलाई क्षति पुऱ्याउन हुँदैन ।

११. **वन्यजन्तु वा पंक्षीको शिकार गर्न र पंक्षी वा कीट किटाणुको फुल, गुँड वा गोला बिगार्न नहुनेः** निकुञ्जको हितको लागि उपयुक्त हुने काम गर्ने वा बैज्ञानिक अनुसन्धानको निमित्त नमूना संकलन गर्न ऐन अन्तर्गत इजाजत प्राप्त गरेकोमा बाहेक अन्य अवस्थामा संरक्षकको लिखित अनुमति प्राप्त नगरी कुनै व्यक्तिले निकुञ्जभित्र कुनै पनि वन्यजन्तु वा पंक्षीलाई शिकार गर्न, लखेट्न वा तर्साउन वा कुनै पनि वन्यजन्तु, पंक्षी वा कीट किटाणुलाई मार्न, पक्रन वा चोट पुऱ्याउन वा अन्य कुनै

पनि पंक्षी वा कीट किटाणुको फुल, गुँड वा गोला हटाउन बिगार्न वा खलबल्याउन वा कुनै कीट किटाणु, माछा वा प्राकृतिक उपज संकलन गर्न हुँदैन ।

१२. **अनुमति नलिई माछा मार्न नपाइने**: (१) कुनै व्यक्तिले अनुसूची अनुसूची -२ बमोजिम लाग्ने दस्तूर तिरी संरक्षकबाट अनुसूची -३ बमोजिमको ढाँचाको अनुमतिपत्र नलिई निकुञ्जभित्र रहेको खोला वा पोखरीको माछा मार्न हुँदैन ।

(२) धार्मिक क्षेत्रभित्रको खोला वा पोखरीमा माछा मार्न पाइने छैन ।

(३) यस नियम बमोजिम अनुमतिपत्र लिई माछा मार्न चाहने व्यक्तिले माछा मार्दा बल्छी बाहेक अन्य साधन प्रयोग गर्न हुँदैन ।

(४) उपनियम (१) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि चैत्र १ गतेदेखि आश्विन मसान्तसम्म माछा मार्न पाइने छैन।

१३. **बिभागको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्ने**: कसैले निकुञ्जभित्र अनुसन्धान सम्बन्धी कुनै काम गर्न चाहेमा विभागको पूर्व स्वीकृति प्राप्त गरी त्यस्तो काम गर्न सक्नेछ । त्यसरी स्वीकृति प्राप्त गरी गरेको अनुसन्धानको एकप्रति बिभाग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

तर अनुसन्धान कार्य गर्ने इजाजत प्राप्त व्यक्तिले निकुञ्जको हितको प्रतिकूल असर पर्ने कुनै काम कारबाही गर्नु हुँदैन । निकुञ्जको हितको प्रतिकूल असर पर्ने काम कारबाही गरेकोमा त्यस्तो कार्य संरक्षकले तत्काल रोकी सम्पूर्ण विवरण सहित बिभागमा पठाउनु पर्नेछ र बिभागले पनि त्यसरी आएको विवरणमा आवश्यक जाँचबुझ गर्दा निकुञ्जको हितको प्रतिकूल असर पर्ने काम कारबाही गरेको ठहरे त्यस्तो अनुसन्धान कार्य गर्न इजाजत रद्द गर्न सक्नेछ ।

१४. **पोष्टर टाँस्न वा राख्न नपाउने**: निकुञ्जको प्रयोजनको लागि निकुञ्जको कार्यालयको कर्मचारीले बाहेक निकुञ्जभित्र अरु कसैले पनि कुनै किसिमको चिन्हपट, सूचनापट, विज्ञापन वा अन्य यस्तै किसिमका पोष्टरहरू टाँस्न वा राख्न पाउने छैन ।

१५. **बाजाहरू बजाउन नपाइने**: निकुञ्जभित्रको धार्मिक स्थल वा निवास स्थान, होटल, लज वा रेष्टुराँमा बाहेक अन्यत्र कसैले रेडियो, टेप रेकर्ड वा अन्य कुनै बाजाहरू बजाउन पाउने छैन ।

१६. **फोहर मैला गर्न वा फाल्न नपाउने**: कसैले निकुञ्जभित्र फोहर मैला गर्न वा फोहर फाल्न हुँदैन ।

१७. **विषालु पदार्थ फ्याँक्न, हाल्न वा छर्न नपाइने**: निकुञ्जभित्र वा निकुञ्जभित्र पुग्ने गरी बाहिरबाट कुनै पनि व्यक्तिले कुनै किसिमको कीटनाशक विष वा रासायनिक पदार्थ वा लागू वा विषालु पदार्थ फ्याँक्न वा निकुञ्ज भएर बग्ने नदी, खोला वा पानीको अन्य कुनै श्रोतमा हाल्न वा छर्न वा निकुञ्जभित्र पुग्ने गरी अरु तरिकाबाट हाल्न समेत हुँदैन ।

१८. **इशारा संकेत मान्नु पर्ने**: निकुञ्जको क्षेत्रभित्र सबै सवारी चालक, पैदल यात्री वा तीर्थयात्रीले निकुञ्जको कर्मचारीले गरेको इशारा वा संकेतलाई वा त्यस्तो इशारा वा संकेत जनाउनको लागि राखिएको कुनै चिन्हपट बमोजिम सवारी चलाउनु र हिंडनु पर्नेछ ।

१९. **आवागमनमा प्रतिबन्ध**: होटल, लज वा तोकिएको स्थानमा बाहेक संरक्षकको लिखित अनुमति बिना साँझ सात बजेदेखि बिहान पाँच बजेसम्म कसैले निकुञ्जभित्र पस्न वा हिंडडुल गर्न वा याक वा खच्चड लगायतका कुनै पनि किसिमको सवारी हिंडाउन हुँदैन ।

तर स्थानीय व्यक्ति वा निकुञ्ज भएर मात्र पुग्न सकिने गाँउको व्यक्तिलाई निकुञ्जको बाटो भएर आवात जावत गर्न वा सरकारी कर्मचारीले आफ्नो काम काजको सिलसिलामा कुनै पनि समयमा निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्न वाधा पर्ने छैन ।

२०. **बाटोको सुविधा**: (१) संरक्षकले निकुञ्जभित्र सर्वसाधारणको सुविधाको लागि अनुसूची -४ मा तोकिए बमोजिमको बाटोबाट पैदल यात्रा गर्न, घरपालुवा जीवजन्तु हिंडाउन वा याक वा खच्चड लगायत कुनै पनि किसिमको सवारी हिंडाउन, चिन्हपट लगाई त्यस्तो बाटो तोकि दिन सक्नेछ र सर्वसाधारण जनताले पनि त्यसरी चिन्हपट लगाई तोकिदिएको बाटो मात्र उपयोग गर्नु पर्नेछ ।

(२) संरक्षकको लिखित अनुमति विना कुनै पनि अवस्थामा कसैले उपनियम (१) बमोजिम चिन्हपट लगाई तोकिदिएको बाटो छोडी अन्य बाटोको प्रयोग गर्न पाउने छैन ।

(३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रतिकूल मौसममा चिन्हपट लगाई तोकिदिएको कुनै बाटो बन्द गर्न उपयुक्त ठानेमा मौसम अनुकूल नहुन्जेलसम्म संरक्षकले सो बाटो बन्द गर्न सक्नेछ ।

२१. **सवारी साधन वा घरपालुवा जीवजन्तु पक्री कारबाहीको लागि बुझाउने**: यस नियमावली बमोजिम निकुञ्जभित्र सुविधा दिइएको बाटो बाहेक अन्य बाटोबाट सवारी साधन वा घरपालुवा जीवजन्तु हिडाएको भेटिएमा संरक्षक वा निजले खटाएको कर्मचारीले त्यस्तो सवारी साधन वा घरपालुवा जीवजन्तु पक्री सम्बन्धित अधिकारी समक्ष कारबाहीको लागि बुझाउनेछ ।

२२. **गिरफ्तार गर्न सकिने**: (१) संरक्षकबाट वारेण्ट प्राप्त गरी सहायक संरक्षक, वन्यजन्तु सुरक्षा गार्ड वा निकुञ्जका अन्य कर्मचारीले कुनै व्यक्तिलाई ऐनको बर्खिलाप काम गरेको अभियोगमा गरिफ्तार गर्न वा त्यस्तो व्यक्तिको घर, मालसामान वा सवारी साधनको खानतलासी लिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै अभियुक्त भागी जाने अवस्था भएमा विना वारेण्ट पनि सहायक संरक्षक, रेञ्जर वा जमदार दर्जासम्मका वन्यजन्तु सुरक्षा गार्डले अभियुक्तलाई पक्राउ गर्न वा निजको सरसामान वा सवारीको खानतलासी लिन सक्नेछ ।

२३. **निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्दा पालना गर्नु पर्ने कुराहरूः** प्रवेशपत्र लिई वा नलिई निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्ने प्रत्येक व्यक्तिले देहायका कुराहरूको पालना गर्नु पर्नेछः-

(क) निकुञ्जभित्र प्रवेश गरेपछि आफ्नो वा आफ्नो साथमा जाने पथप्रर्दशक, भरिया, भान्छे वा अन्य व्यक्तिले प्रयोग गरेका खानेकुराहरू, बट्टाहरू, मादक पदार्थ वा अन्य वस्तुका शिशीहरू, फिलिमका रीलका बट्टाहरू, प्याक गर्ने कागजपत्रहरू, प्लाष्टिकका थैलाहरू, अक्सिजनका भाडा वा सिलिण्डर, अन्य फ्याँकिने सरसामग्रीहरू संरक्षक वा निकुञ्जका अन्य कुनै कर्मचारीले तोकेको ठाउँमा फाल्नु पर्नेछ ।

(ख) निकुञ्जभित्र आफ्नो र आफ्नो साथमा जाने पथप्रदर्शक, भरिया, भान्छे वा अन्य कुनै व्यक्तिको दैनिक उपभोगको लागि चाहिने काठ, दाउरा, स्याउला र पालको किला वा कुनै अन्य प्रयोजनको लागि चाहने काठ निकुञ्जको झाडी, बुट्यान वा ढलेको रुख वा खडा रुख समेतबाट प्रयोग गर्नु हुँदैन र त्यस्तो काठ दाउरा स्थानीय व्यक्तिबाट खरिद गर्न समेत हुँदैन ।

(ग) निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्दा आफ्नो र आफ्ना साथमा जाने पथप्रदर्शक, भरिया, भान्छे वा अन्य कुनै व्यक्तिको लागि पर्याप्त मात्रामा चाहिने मट्टितेल, ग्याँस, पेट्रोल वा अन्य यस्तै इन्धन निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्ने बखत आफूसंग साथमा हुनु पर्नेछ ।

२४. **प्रवेश दस्तूरमा छुटः** (१) सरकारी काम कारबाहीको सिलसिलामा कुनै कर्मचारी निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्दा दस्तूर लाग्ने छैन ।

(२) कसैले निकुञ्जभित्र पर्ने कुनै धार्मिक स्थलमा आफ्नो परम्परा अनुसार पाठपूजा वा दर्शन गर्नको लागि निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्दा दस्तूर लाग्ने छैन ।

(३) निकुञ्जभित्र वा निकुञ्ज भएर मात्र पुग्न सकिने गाउँमा स्थापित सार्वजनिक संस्थामा काम गर्ने नेपाली तथा गैरनेपाली कर्मचारीलाई र त्यस्तो संस्थाको सेवा उपभोग गर्ने व्यक्तिलाई र नियम २० बमोजिम बाटोको सुविधा प्रयोग गर्ने स्थानीय व्यक्तिलाई प्रवेश दस्तूर लाग्ने छैन ।

(४) नियम ३१ बमोजिम नेपाल सरकारसित करार गरी कुनै सेवा संचालन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको कर्मचारीको प्रवेश दस्तूरको हकमा सोही करारमा लेखिए बमोजिम हुनेछ ।

(५) निकुञ्जको अध्ययन भ्रमण गर्न चाहने कुनै शिक्षण संस्था वा अन्य कुनै संस्थाको व्यक्ति वा दललाई निकुञ्जभित्र संरक्षकले निःशुल्क प्रवेश गर्न दिन सक्नेछ ।

२५. **दुर्घटना तथा मृत्यु भएमा सूचना गर्नु पर्नेः** निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्ने कुनै व्यक्ति दुर्घटनामा परेमा वा मृत्यु भएमा त्यस्तो व्यक्तिसित साथमा गएका अन्य व्यक्तिले सो कुराको सूचना नजिकको प्रहरी चौकी वा निकुञ्जको कार्यालयमा गर्नु पर्नेछ ।

२६. **क्षेत्र छुट्याउन सक्नेः** निकुञ्जको व्यवस्थापनको लागि संरक्षकले आवश्यकता अनुसार निकुञ्जलाई विभिन्न क्षेत्रमा बर्गीकरण गर्न सक्नेछ ।

२७. **काठ दाउरा दिन सकिनेः** (१) घर बनाउन वा घर मर्मत गर्न काठ दाउरा लिन चाहने स्थानीय व्यक्तिले बन पैदावार बिक्री वितरण सम्बन्धी प्रचलित नियम बमोजिमको दस्तूर बुझाएमा संरक्षकले त्यस्तो व्यक्तिलाई अनुसूची -५ बमोजिमको काठ दाउरा लिन पाउने पूर्जी दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम दिएको पूर्जी बमोजिमको काठ दाउरा सोही पूर्जीमा तोकिएको क्षेत्रबाट लिनु पर्नेछ ।

२८. **खर, घाँस, निगालो वा लोक्ता दिन सकिनेः** (१) घर बनाउन, घर मर्मत गर्न वा कुटिर उद्योगको लागि खर, घाँस, निगालो वा लोक्ता लिन चाहने स्थानीय व्यक्तिले अनुसूची - २ मा तोकिए बमोजिमको दस्तूर बुझाएमा संरक्षकले त्यस्तो व्यक्तिलाई अनुसूची -६ बमोजिमको खर, घाँस, निगालो वा लोक्ताको पूर्जी दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम दिइएको पूर्जी बमोजिमको खर, घाँस, निगालो वा लोक्ता संरक्षकले तोकेको क्षेत्रबाट तोकेको अवधिसम्म मात्र दिइनेछ ।

२९. **लगत लिन सकिनेः** संरक्षकले निकुञ्जको कार्यालयको अभिलेखको लागि स्थानीय व्यक्तिहरू तथा निजहरूको घर, खेतबारी र घरपालुवा जीवजन्तुहरूको लगत अनुसूची-७ बमोजिमको ढाँचामा लिन सक्नेछ ।

३०. **निस्सा दिन र चिन्ह लगाउन सक्नेः** संरक्षकले निकुञ्जको हितको लागि स्थानीय व्यक्तिलाई परिचयको निस्सा दिन र निजहरूको घरपालुवा जीवजन्तुलाई चिन्ह लगाउन सक्नेछ ।

३१. **चरी चराउन सक्नेः** आफ्नो घरपालुवा जीवजन्तुलाई निकुञ्जभित्र चरी चराउन चाहने वा गोठ राख्न चाहने स्थानीय व्यक्तिले अनुसूची -२ मा तोकिए बमोजिमको दस्तूर बुझाउन पर्नेछ र त्यस्तो व्यक्तिलाई संरक्षकले तोकेको क्षेत्रमा तोकेको अवधिको लागि चरी चराउन वा गोठ राख्न अनुसूची -८ बमोजिमको अनुमतिपत्र दिन सक्नेछ ।

तर निकुञ्जभित्र चरीचराउन दिन मनासिव नहुने ठानेमा संरक्षकले कुनै खास समयसम्मका लागि चरिचराउन वा गोठ राख्ने अनुमती बन्द गर्न सक्नेछ ।

३२. **नेपाल सरकारले निकुञ्जको हितको लागी सेवा संचालन गर्न गराउन सक्ने**ः (१) निकुञ्जको हितको लागि नेपाल सरकारले निकुञ्जभित्र होटल, लज, छाप्रो, सार्वजनिक यातायात वा यस्तै किसिमको अन्य सेवा वा सुविधाको व्यवस्था आफैं वा अन्य व्यक्तिसित करार गरी संचालन गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम अन्य व्यक्तिबाट सेवा संचालन गराउँदा नेपाल सरकारले आवश्यकता अनुसार त्यसको शर्त तोक्न सक्नेछ ।

(३) यो नियमावली लागू हुनु भन्दा अघिदेखि निकुञ्जभित्र संचालन भएका होटल, लज, रेष्टुराँ वा चिया पसलको मालिकले यो नियमावली प्रारम्भ भएको मितिले ६ महिनाभित्र यस नियमावली बमोजिम नेपाल सरकारसँग करार गर्नु पर्नेछ ।

३३. **मुद्दा हेर्ने अधिकारी**ः (१) ऐन र यस नियमावलीको अन्तर्गतका कसूर सम्बन्धी मुद्दाको कारबाही र किनारा गर्ने अधिकार निकुञ्ज भित्रको लागि निकुञ्जको संरक्षकलाई हुनेछ ।

(२) उपनियम (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी देहायका कसूर सम्बन्धी मुद्दाको कारबाही र किनारा गर्ने अधिकार सहायक संरक्षक रहेकोमा सहायक संरक्षकलाई र निज नरहेकोमा रेञ्जरलाई हुनेछः-

(क) नियम ४ को बर्खिलाप प्रवेशपत्र नलिई निकुञ्जभित्र प्रवेश गरेमा,

(ख) नियम ७ को खण्ड (ग), (ङ) वा (च) को बर्खिलाप कुनै काम कारबाही गरेमा वा सोही नियमको खण्ड (घ) को बर्खिलाप पाँचसय रुपैयाँसम्म मोल पर्ने वन पैदावारमा कुनै किसिमले हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,

(ग) नियम ८ को बर्खिलाप धार्मिक क्षेत्रभित्र निषिद्ध कार्य गरे गराएमा,

(घ) नियम १२ को बर्खिलाप अनुमति नलिई माछा मारेमा,

(ङ) नियम १४ को बर्खिलाप कुनै चिन्हपट, सूचना, विज्ञापन वा पोष्टरहरु टाँसेमा वा राखेमा,

(च) नियम १५ को बर्खिलाप कुनै किसिमको बाजा बजाएमा,

(छ) नियम १६ को बर्खिलाप फोहर मैला गरेमा वा फ्याँकेमा,

(ज) नियम १८ को बर्खिलाप इशारा वा संकेत नमानेमा,

(झ) नियम १९ को बर्खिलाप निकुञ्जभित्र पसेमा, हिंडडुल गरेमा वा सवारी चलाएमा,

(ञ) नियम २० को बर्खिलाप तोकिएको बाटो छोडी अन्यत्रबाट यात्रा गरेमा, घरपालुवा जीवजन्तु हिंडाएमा वा कुनै सवारी चलाएमा ।

३४. **<u>निर्माण कार्य गर्न नेपाल सरकारको स्वीकृति लिनु पर्नेः</u>** निकुञ्जभित्र कुनै सरकारी वा गैरसरकारी निर्माण कार्य वा योजना संचालन गर्दा गराउँदा नेपाल सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

३५. **<u>प्रवेश शुल्क नलगाउन सक्नेः</u>** नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी अवधि तोकी वा नतोकी नेपाली नागरिकलाई निकुञ्जभित्र प्रवेश शुल्क नलगाउन सक्नेछ ।

३६. **<u>सहायक संरक्षकको अधिकारः</u>** निकुञ्जमा संरक्षक नभएको अवस्थामा नियम ३३ को उपनियम (१) बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकार बाहेक यस नियमावली बमोजिमको संरक्षकको अधिकार सहायक संरक्षकले प्रयोग गर्न पाउनेछ ।

३७. **<u>अनुसूचीमा संशोधन गर्न सक्नेः</u>** नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी यस नियमावलीको अनुसूचीहरूमा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

नेपाल कानून आयोग

द्रष्टव्य :- केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा रूपान्तर भएका शब्दहरूः-
"श्री ५ को सरकार" को सट्टा "नेपाल सरकार" ।

अनुसूची-१
(नियम ४ सँग सम्बन्धित)
नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा
प्रवेशपत्र

सि.नं. ....
मितिः ....

१. प्रवेश पत्र लिने व्यक्ति नाम, थर, वतनः-
२. उमेरः-
३. नागरिकताः-
४. प्रवेश स्थानः-
५. प्रवेश दस्तूरः-

प्रवेशपत्र प्रदान गर्ने अधिकारीकोः-
नामः-
सहीः-
दर्जाः-
कार्यालयको छापः-

द्रष्टव्यः

१. प्रवेशपत्रको अर्को पृष्ठमा निकुञ्ज सम्बन्धी नियमहरू उल्लेख गरिएका छन् ।
२. निकुञ्जभित्र रहुन्जेल प्रत्येक व्यक्तिले प्रवेशपत्र आफ्नो साथमा राख्नु पर्नेछ र निकुञ्जको सम्बन्धित कर्मचारीले हेर्न चाहेमा जुनसुकै बखत देखाउनु पर्नेछ ।

नेपाल कानून आयोग

[π]अनुसूची-२

(नियम ४, १२, २८ र ३१ सँग सम्बन्धित)

दस्तूर

(क) राष्ट्रिय निकुञ्जको प्रवेश दस्तूर (प्रतिव्यक्ति प्रतिप्रवेश)ः

नेपाली नागरिकलाई	निःशुल्क
सार्क मुलुकभित्रका अन्य नागरिकलाई	रु. १००।–
अन्य विदेशी नागरिकलाई	रु. १०००।–

(दश वर्षभन्दा मुनिका केटाकेटीलाई दस्तूर लाग्ने छैन) ।

(ख) माछा मार्ने दस्तूरः

नेपाली नागरिकलाई	रु. ५०।-
सार्क मुलुकभित्रका नागरिकलाई	रु. २००।–
अन्य राष्ट्रका नागरिकलाई	रु. ५००।–

(ग) क्याम्पिङ (बासबस्ने) दस्तूर(प्रतिव्यक्ति प्रत्येक रातको लागि)ः

नेपाली नागरिकलाई	रु. ५०।-
सार्क मुलुकभित्रका अन्य नागरिकलाई	रु. २००।–
अन्य विदेशी नागरिकलाई	रु. ५००।–

(घ) खर, घाँस, निगालो र लोक्ता बापतको पूर्जी दस्तुरः

खर र घाँस (प्रतिपूर्जी)	रु. २।-
निगालो (प्रति भारी)	रु. ५।–
लोक्ता (प्रति भारी)	रु. १५।-

(ङ) चरी चराउने वा गोठ राख्ने दस्तूर (प्रतिगोटा, प्रतिगोठ)ः

राँगा, भैंसी	रु. १०।-
गधा, खच्चर	रु. १०।-
गाई, गोरु	रु. ३।-
भेडा, बाख्रा र अन्य यस्तै जीवजन्तु	रु. २।-

(च) हेलिकप्टर अवतरण प्रत्येक पटकको लागि — रु. २०००।–

[π] मिति २०५७।२।९ को राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाद्वारा संशोधित ।

[φ](छ) सिनेमा (डकुमेन्ट्री फिल्म) छायाँङ्कन दस्तुरः

नेपाली नागरिकलाई	रु. ५०००।-
सार्क मुलुकभित्रका नागरिकलाई	रु. २५०००।-

अन्य विदेशी नागरिकलाई यु.एस. डलर १,०००.०० बराबरको नेपाली रुपैयाँ

द्रष्टव्यः छायाँङ्कन टोलीका साथ विभागले एकजना सर्म्पक अधिकारी खटाउनेछ ।

द्रष्टव्यः

प्रवेशपत्र वा अनुमतिपत्र नलिई राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र प्रवेश गर्ने वा उपरोक्त बमोजिम कुनै काम गर्ने व्यक्तिलाई तोकिएको दस्तूरमा शत प्रतिशत अतिरिक्त दस्तूर लिई प्रवेशको अनुमति दिइनेछ ।

φ मिति २०६४।१।३१ को राजपत्रमा प्रकाशित सूचना अनुसार थप ।

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची -३

(नियम १२ सँग सम्बन्धित)
नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा
अनुमतिपत्र

सि.नं.: ....
मितिः...............

अनुमति पत्र लिने व्यक्तिको नाम, थर, वतनः-
उमेरः-
नागरिकताः-
माछा मार्न पाउने खोला वा पोखरीको नाम, खण्डः-
माछा मार्दा पालन गर्नु पर्ने शर्तः-
अनुमति पत्र दस्तूरः-

अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने अधिकारीः-
नामः-
सहीः-
दर्जाः-
कार्यालयको छापः-

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची-४

(नियम २० को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

<u>बाटोहरू</u>

१.	लोंखडा	खसड	झिग्राना	मूलबाटो
२.	कुडौन	खसड	झिग्राना	मूलबाटो
३.	रातो माटो	खसड	झिग्राना	मूलबाटो
४.	बलेल्तो सहस्र	लिङ्ग- खसड	झिग्राना	मूलबाटो

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची-५

(नियम २७ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा

काठ दाउरा लिन पाइने पूर्जी

सि.नं.: ....

मितिः................

१. पूर्जी लिने व्यक्तिको नाम, थर, वतनः-

२. उमेरः-

३. नागरिकताः-

४. पूर्जी बहाल रहने अवधिः-

५. निकुञ्जभित्र काठ दाउरा लिन पाउने क्षेत्रः-

६. काठ दाउराको किसिम र परिमाणः-

७. टाँचा लगाउन पर्नेमा लगाइने टाँचाको विवरणः-

८. पूर्जी दस्तूरः-

पूर्जी दिने अधिकारीकोः-

नामः-

सहीः-

दर्जाः-

कार्यालयको छापः-

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची-६
(नियम २८ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा

सि.नं.: ....
मितिः................

खर/घाँस/निगालो/लोक्ता लिन पाउने पूर्जी

१. पूर्जी लिने व्यक्तिको नाम, थर, वतनः-
२. उमेरः-
३. पूर्जी बहाल रहने अवधिः-
४. निकुञ्जभित्र खर, घाँस, निगालो वा लोक्ता लिन पाउने क्षेत्रः-
५. खर, घाँस, निगालो वा लोक्ताको किसिम र परिमाणः-
६. पूर्जी दस्तूरः-

पूर्जी दिने अधिकारीकोः-
नामः-
सहीः-
दर्जाः-
कार्यालयको छापः

<u>द्रष्टव्यः</u>- खर, घाँस, निगालो वा लोक्ताको पूर्जीको म्याद दश दिनसम्म मात्र कायम रहनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची-७

(नियम २९ सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा

लगत लिने ढाँचा

१. गाउँको नामः-

२. ◈गाउँ विकास समिति र वडाः-

३. परिवारको मुख्यको नामः-

४. परिवारको सदस्य संख्याः-

(क) बाह्र वर्षमाथिको (पुरुष)ः ....
(महिला)ः ....

(ख) बाह्र वर्षसम्मको (पुरुष)ः ....
(महिला)ः ....

५. परिवारको साक्षर संख्याः-

(क) एस.एल.सी. वा सो सरह भन्दा तल (पुरुष)ः ....
(महिला)ः ....

(ख) एस.एल.सी. वा सो सरह (पुरुष)ः ....
(महिला)ः ....

(ग) एस.एल.सी. वा सो सरह भन्दा माथि (पुरुष)ः ....
(महिला)ः ....

६. घरपालुवा जीवजन्तुः-

जीवजन्तुको किसिम वा जात	भाले संख्या	पोथी संख्या	जम्मा संख्या
याक, चौरी	-	-	-
भेडा, च्याङ्ग्रा	-	-	-
बोका, बाख्रा	-	-	-
गाई, गोरु	-	-	-
भैंसी, राँगो	-	-	-
घोडा, खच्चड	-	-	-

◈ पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

हाँस, कुखुरा तथा अन्य पंक्षी	-	-	-
कुकुर	-	-	-
विरालो	-	-	-
अन्य जनावर	-	-	-

७. घरकोः-

तल्लाः-............

गाह्रोः- (काठ, ढुङ्गा, ईट वा अन्य)ः-

छाना.- (काठ, ढुङ्गा जस्ता, टीन वा अन्य)ः-

चिम्नी (भएको वा नभएको)ः-

अन्य विवरण (केही भए)ः-

८. खेतवारीः-

गोठ, खर्क आदि के हो त्यसको विवरणः-

खेत, बारी, खर्क क्षेत्रफलः-

९. विविधः-

(क) सालिन्दा चाहिने दाउराको अनुमानित भारी (प्रतिव्यक्ति)ः-

(ख) घर मर्मतको लागि चाहिने अनुमानित काठः-

(ग) घर मर्मत तथा कुटिर उद्योगको लागि चाहिने खर, घाँस, निगालो वा लोक्ता (अनुमानित परिमाण) भारीः-

(घ) चरी चराउनको लागि चाहिने अनुमानित जग्गा क्षेत्रफल ....

लगत लिने अधिकारीको,-

नामः ....

सहीः ....

दर्जाः ....

मितिः ....

नेपाल कानून आयोग

अनुसूची -८
(नियम ३१ सँग सम्बन्धित)
नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, बाजुरा

चरी चराउन वा गोठ राख्न पाउने अनुमतिपत्र

सि.नं.: ....
मितिः..............

१. अनुमतिपत्र लिने व्यक्तिको नाम, थर, वतनः-

२. उमेरः-

३. घरपालुवा जीवजन्तुको किसिम र संख्याः-

४. चरी चराउन वा गोठ राख्न पाउने क्षेत्रः-

५. चरी चराउन वा गोठ राख्ने दस्तूरः-

अनुमतिपत्र दिने अधिकारीकोः-
नामः-
सहीः-
दर्जाः-

द्रष्टव्यः- चरी चराउन वा गोठ राख्नको लागि दिइएको अनुमतिपत्र तीन महिनासम्मको लागी मात्र मान्य हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग